

KOPAONIK
BUSINESS
FORUM

Danas

KOPAONIK BIZNIS FORUM 2018
ŠTA POSLE FISKALNE KONSOLIDACIJE:
KAKO FISKALNU STABILNOST MERAMA EKONOMSKE POLITIKE
PRETVORITI U ODRŽIV RAST I RAZVOJ?
u saradnji sa Mastercard®
Kongresni Centar Kopaonik
4-7 mart 2018

KOPAONIK BUSINESS FORUM 2018
BEYOND EXPANSIONARY AUSTERITY:
WHAT SHOULD SERBIA'S ECONOMY DO TO TRANSFIGURE
FISCAL STABILITY INTO SUSTAINABLE GROWTH?
in partnership with Mastercard®
Kopaonik Convention Centre
March 4-7, 2018

office furniture

KTITOR®

www.ktitor.com

DANAS | ponedeljak, 5. mart 2018.

Ana Brnabić

**Ključni su veći
rast BDP-a i pad
nezaposlenosti**

Džejms Rouf

**Srbija će biti dinamična
ekonomija ili opet
zavisiti od doznaka**

Aleksandar Vlahović

**Održivi rast zahteva
veće investicije**

Pavle Petrović

**Javne investicije moraju
da se povećaju za 50 odsto**

Pogled unapred nakon uspešnog završetka programa reformi sa MMF-om

Ako ne postane dinamična ekonomija, Srbija će ponovo zavisiti od doznaka

Džeims Rouf

šef misije MMF-a za Srbiju

Trogodišnji program ekonomskog prilagođavanja Srbije, koji je podržan od strane Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), je završen 22. februara. Ukupno posmatrano, program je bio uspešan, zahvaljujući odlučnosti i marljivom radu.

Tokom 2014. godine, Srbija je bila u veoma lošoj ekonomskoj situaciji, privreda je stagnirala, budžetski deficit je bio veoma visok, a dug je brzo rastao. Problematični krediti u bankama su takođe brzo rasli, dok su u realnom sektoru stope investicija bile niske, a nezaposlenost iznosila više od 20 odsto. Zbog svega ovoga, program koji je dogovoren sa

Rezultati su doduše šaroliki u oblasti strukturalnih reformi. Program je morao da obuhvati i fundamentalne probleme, uključujući prekomerno oslanjanje na neefikasni javni sektor, loše poslovno okruženje, i neproduktivni sektor državnih preduzeća koja

životnog standarda. Verovatno je takođe posledica i sporog napretka u oblastima koje su od ključne važnosti za svakodnevni život, poput poboljšanja zdravlja i obrazovanja. I, na kraju, mnogi se u Srbiji još uvek dobro sećaju „boljih vremena“ iz prošlosti, ko-

■ Budžetski deficit od skoro sedam odsto BDP-a u 2014. je pretvoren u suficit od preko jedan odsto BDP-a u 2017. godini

izvlače resurse iz ostatka ekonomije. I tu su ostvareni značajni pomaci. Izvršena je racionalizacija državne uprave, iako smo i dalje daleko od toga da imamo delotvoran javni sektor u kojem su broj zaposlenih i plate određeni prema potrebama i sposobnosti-

ja Srbija prema njihovom mišljenju tek treba da dostigne.

U cilju ispunjenja očekivanja ljudi i ostvarenja svog punog potencijala, Srbija mora da izvrši znatno dublju transformaciju svoje ekonomije kako bi bila spremna da se nadmeće na jedinstvenom tržištu kada pristupi EU - uključujući i jedinstveno tržište rada. Ukoliko Srbija ne nastavi da radi na tome da postane dinamična ekonomija u kojoj glavnu ulogu igra privatni sektor i koja se bazira na veštinama, rizikovaće da ponovo postane pasivan region koji zavisi od doznaka dok dinamična radna snaga sa sposobnostima koje imaju dobru prođu na tržištu bude odlazila u potrazi za boljim prilikama negde drugde u EU.

Iz tog razloga srpske vlasti sada započinju nove razgovore o politikama za predstojeći period. Pored održavanja fiskalne i makroekonomske discipline, potencijalne oblasti uključuju različite institucionalne i strukturne reforme preporučene u našim izveštajima:

- Fiskalne reforme poput pojednostavljivanja poreske administracije, naknada i taksu i poboljšanja podsticaja u poreskom sistemu; izmena okvira fiskalnih pravila, reformisanje finansijskih odnosa između centralnih i lokalnih vlasti i poboljšana socijalna zaštita.
- Reforme monetarnog i finansijskog sektora kako bi se postiglo veće korišćenje dinara, reformisanje državnih finansijskih institucija i suzbijanje rizika pranja novca.
- Poboljšanja u poslovnom sektoru poput rešavanja problema sirove ekonomije, poboljšanje javne infrastrukture, kao i restrukturiranje i privatizacija državnih preduzeća.

Sve su to važne oblasti kojima će Srbija vremenom morati da se pozabavi, a koja će takođe biti neophodna za uspešno članstvo u EU. Međutim, s obzirom na ograničene kapacitete za implementaciju, biće važno da se definišu prioriteta i redosled u sprovođenju reformi.

Šta god da budućnost donese, 22. februar predstavlja važnu prekretnicu. Za tim MMF-a je predstavljalo čast da učestvujemo u naporima koje je Srbija uložila u cilju postizanja uspešnih rezultata u protekle tri godine.

Ana Brnabić, predsednica Vlade

Ključni su veći ispod 10 odsto

Prioritet u prošloj godini bile su ekonomske reforme i fiskalna konsolidacija, a godinu smo završili sa dobrim ekonomskim pokazateljima. Značajno smo smanjili javni dug, imamo stabilan kurs dinara i inflaciju u planiranim okvirima. Vlada je napravila velike pomake u unapređenju uslova poslovanja, za šta smo dobili priznanja najvećih međunarodnih institucija, uključujući i Svetsku banku, koja je Srbiju proglasila liderom u sprovođenju reformi u Jugoistočnoj Evropi. Na kraju godine, ukupan bilans direktnih stranih investicija iznosio je 2,6 milijardi evra. Uveli smo poreske podsticaje za preduzetnike, i na tome ćemo nastaviti da radimo - kaže za Danas Ana Brnabić, predsednica Vlade Srbije, sumirajući proteklu godinu.

Kako kaže, budžet za ovu godinu je razvojni, sa 128,8 milijardi dinara za kapitalne investicije, od čega je više od 40 odsto planirano za projekte saobraćajne infrastrukture. Ključni ekonom-

poboljšanju pozicije Srbije na „Doing Business“ listi Svetske banke. Podizanjem neoporezivog dela zarade sa 11.790 dinara na 15.000 dinara, smanjili smo poreski pritisak na privredu. Nastavićemo da smanjujemo parafiskalne namete, poreze i druga opterećenja, ali odgovorno, poštujući fiskalni prostor.

Što se poljoprivrede tiče, nastavljamo sa ulaganjem u sisteme navodnjavanja, kao i automatizaciju protivgradne zaštite i elektrifikaciju polja, da bi bili otporniji na klimatske promene. Nadam se da ćemo u saradnji sa Biosens institutom već u aprilu pokazati našim, ali i poljoprivrednicima iz regiona, prvu digitalnu farmu kao ogledno dobro koje će u budućnosti voditi mnogo efikasnijoj poljoprivrednoj proizvodnji.

Kao što znate, planiramo i veliki projekat stanogradnje koji će sigurno imati dobre efekte i na BDP.

Konačno, ulaganjem u obrazovanje i digitalizaciju i unapređenjem vlada-

- *Planiramo i veliki projekat stanogradnje koji će sigurno imati dobre efekte i na BDP. Ulaganjem u obrazovanje i digitalizaciju i unapređenjem vladavine prava, postajemo značajno konkurentniji u privlačenju investicija. To su ključna pitanja za Vladu*

ski izazovi u ovoj godini su snažniji rast BDP i smanjenje nezaposlenosti ispod 10 odsto.

- Zato ćemo nastaviti započeti posao na rasterećenju privrede. Pored toga, prioritet ostaje i privlačenje novih investicija jer to doprinosi konkurentnosti privrede. Ono što je novina, jeste da Vlada razmatra unapređenje politike subvencija, u cilju privlačenja kompanija koje donose inovacije i nove tehnologije. Započeli smo proces transformacije naše ekonomije u ekonomiju 21. veka koja je zasnovana na inovacijama i na znanju. To je ekonomija koja počiva na digitalizaciji i na obrazovanju - što i jesu naši ključni prioriteta.

■ **Nedavno ste u jednom intervjuu rekli da je glavni ekonomski zadatak za 2018. da se dostigne privredni rast od četiri odsto. Kako nameravate to da postignete?**

- U 2018. godini prognozirano je rast BDP-a od 3,5 odsto. Uvek su moguća odstupanja u oba smera usled nepredviđenih ekonomskih uticaja, ali je dobro to što su i MMF i Fiskalni savet, dve konzervativne institucije, došle do sličnih predviđanja u kom pravcu će se kretati srpska privreda.

Doneli smo niz mera koje će da unaprede našu ekonomiju. Pre svega, nastavljamo da unapređujemo, pojednostavljujemo i pojeftinjujemo poslovni ambijent u Srbiji, jer je upravo privatni sektor glavni motor rasta, razvoja i zapošljavanja. Takođe, nastavljam svakodnevno da radimo na

vine prava, postajemo značajno konkurentniji u privlačenju investicija. To su ključna pitanja za Vladu i radićemo na tome da dostignemo projektovani nivo BDP-a, a verujem da ćemo nastavkom ekonomskih reformi imati još brži rast u godinama pred nama.

■ **Pre godinu dana na Kopaoniku ste izjavili da nemamo preveliku, ali imamo neefikasnu državnu upravu. Kako stojimo danas?**

- Napravili smo značajne pomake u tom sektoru u smislu efikasnije javne uprave podizanjem kapaciteta za elektronske servise za građane i privredu. Nažalost, i dalje ima jako mnogo posla i trebaće vreme da građani i privreda osele sve benefite e-Uprave. Zašto? Pre svega zato što smo kao prethodna vlada zatekli sistem u kome apsolutno ništa nije urađeno da bi se elektronska uprava uspostavila i da građani više ne bi bili kuriri države, već država njihov servis.

Daću vam nekoliko primera: matične knjige građana su još uvek bile samo u papirnom obliku, više od tri miliona građana Srbije nije imalo validne adrese, odnosno živeli su u ulicama bez imena i kućama bez broja, podaci o državljanstvu su još uvek isključivo u papirnom obliku, nije postojala opcija za elektronsko plaćanje - karticama ili elektronskim novcem - za usluge koje vam pruža država...

Krenuli smo to da menjamo, ali će trebati vremena - završili smo prenos matičnih knjiga u elektronski oblik, uveli smo elektronska plaćanja, zapo-

Srbija beleži ekonomski rast, ali još uvek ne brzinom koja bi joj omogućila da uspešno pristigne razvijenije zemlje EU: Džeims Rouf

Foto: Folner/Aleksandar Levajković

MMF-om je morao da obuhvati i teške mere, poput smanjenja plata u javnom sektoru i većih penzija, zatim izmena Zakona o radu, kao i drugih reformi penzijskog sistema u cilju ispravljanja nepravednih razlika u sistemu.

To su bili samo neki od mnogih važnih koraka koji su preduzeti tokom protekle tri godine. Od početka do kraja programa je očuvana stroga fiskalna disciplina. Budžetski deficit od skoro sedam odsto BDP-a u 2014. je pretvoren u suficit od preko jedan odsto BDP-a u 2017. godini, uz smanjenje duga znatno ranije i brže nego što je to inicijalno predviđeno. Kako su se poverenje i investicije vratili, snižavanje kamatnih stopa je pomoglo da ekonomija raste uprkos smanjenju državnih rashoda. Problematični krediti su rešavani kroz sveobuhvatnu strategiju i sada su na najnižem nivou od početka krize.

ma. Fiskalni trošak državnih preduzeća je znatno smanjen, uz nekoliko uspeha, kao što su restrukturiranje Železnice i privatizacije Železare Smederevo i Galenike - ali još uvek, nažalost, ne i Telekomu ili pak Komercijalne banke. Niz istraživanja pokazuju značajna poboljšanja u lakoći poslovanja, iako i dalje postoje prepreke, poput pravosudnog sistema i slabe poreske administracije.

Mada treba proslaviti uspešan kraj programa, ovo svakako nije vreme za počivanje na lovorikama. Srbija beleži ekonomski rast, ali još uvek ne brzinom koja bi joj omogućila da uspešno pristigne razvijenije zemlje EU. I, mada dohodak i zaposlenost rastu, mnogi ljudi i dalje ne veruju da se njihov sopstveni položaj znatnije poboljšao. To je delom posledica toga da postoji vremenska zadržka između poboljšanih ekonomskih politika i njihovih efekata u smislu povećanja dohotka i

Srbije, o rezultatima u protekloj godini i planovima za ovu

rast BDP-a i pad nezaposlenosti

- *Elektronska uprava štedi vreme i novac, ona je efikasan mehanizam u smanjenu birokratije i borbi protiv korupcije. Drago mi je što naši građani danas sve više traže uvođenje elektronske uprave*

čeli rad na Adresnom registru, očekujemo da Skupština usvoji izmene i dopune Zakona o državljanstvu pa da i podatke o državljanstvu prenesemo u elektronski oblik, povezujemo polako sve baze podataka koje imamo u elektronskom obliku.

Još kao ministarku državne uprave i lokalne samouprave šokirao me je podatak da šalterski službenici godišnje izdaju više od sedam miliona izvoda, potvrda i raznih uverenja. Ako se za odlazak na šalter u proseku potroši samo jedan sat, to je više od sedam miliona sati godišnje koje je potrošeno na papirologiju. Zahvaljujući informacionom sistemu eZUP, koji omogućava elektronsku razmenu podataka iz službenih evidencija 14 baza podataka šest velikih državnih institucija, za samo nekoliko meseci razmenjeno je oko 100.000 elektronskih dokumenata.

Elektronska uprava štedi vreme i novac, ona je efikasan mehanizam u smanjenu birokratije i borbi protiv korupcije. Drago mi je što naši građani danas sve više traže uvođenje elektronske uprave - znači da smo ovo nametnuli kao temu i legitimno očekivanje, ne samo od ove vlade već i od svih budućih, kad već prethodne nisu videli interes da se ovim bave.

■ **Šta je Vlada u međuvremenu uradila na povećanju efikasnosti javne uprave?**

- Pored svih stvari koje sam pomenula, važno je naglasiti da smo se i institucionalno unapredili. Formirali smo Kancelariju za informacione tehnologije i e-Upravu i time postavili dobru osnovu za razvoj elektronske uprave. Kancelarija objedinjava IT kapacitete, omogućava centralizovanu kontrolu nabavki i trošenja resursa. Takođe, formirali smo i Državni Data centar koji je ključan za efikasno funkcionisanje e-Uprave i koji će biti osnova za razvoj novih usluga za građane i za privredu.

Usvojili smo Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju, i formirali Radnu grupu Vlade za smanjenje upotrebe pečata i eliminacije papirnih faktura. Vlada je usvojila predlog Zakona o elektronskoj upravi i uputila ga u Skupštinu.

U domenu kapaciteta javne uprave takođe smo završili Zakon o nacionalnoj akademiji za javnu upravu koji je Skupština usvojila krajem prošle godine. Ove godine konačno otvaramo Akademiju koja će se, po prvi put u Srbiji, baviti kontinuiranim obrazovanjem i podizanjem kapaciteta zaposlenih u lokalnim samoupravama.

■ **Krajem prošle godine usvojen je Zakon o zaposlenima u javnim službama koji stupa na snagu od slede-**

će godine. Šta bi trebalo da donese taj zakon?

- Reforma javnog sektora je temeljna i svaki propis koji je donet ili na kome se radi priprema se u stalnom dijalogu sa sindikatima. Zakon o zaposlenima u javnim službama jedan je od najvažnijih koji treba da uredi sistem državne uprave. Prilikom izrade ovog zakona, uvaženo je 70 odsto primedbi i sugestija sindikata. Zakon utvrđuje mehanizme i sistem za vrednovanje rada i nagrađivanja. Takođe, obezbeđuje veću ulogu sindikata u kolektivnom pregovaranju oko otpremnina, kao i u organizaciju rada. Pored ovoga, obezbeđuje se dodatna zaštita u slučaju materinstva i gubitka zdravstvene sposobnosti.

Važno je naglasiti da Zakon o zaposlenima u javnim službama ne uređuje visinu plata. On uređuje položaj i vrednovanje rada zaposlenih u javnim službama - nešto na šta čekamo decenijama. Ono što smo ovim zakonom obezbedili, a što se tiče visine plata, jeste zaštita nivoa zatečenih primanja u prelasku na novi sistem plata.

■ **Da li Vlada razmatra novi aranžman sa MMF-om? Čemu ste bliži, nastavku ili završetku saradnje?**

- Međunarodni monetarni fond uspešno je ocenio završetak trogodišnjeg aranžmana iz predostrožnosti vrednog 1,32 milijarde dolara. Nova saradnja sa MMF-om bila bi dodatan signal domaćim i stranim investitorima, da smo posvećeni očuvanju makroekonomske stabilnosti koju smo postigli odgovornom fiskalnom konsolidacijom, i da smo fokusirani da ostvarimo održive, više stope rasta BDP-a u narednim godinama.

Zbog toga, kao i zbog činjenice da imamo još ozbiljnih strukturnih reformi koje moramo da sprovedemo, razmatramo novi aranžman sa MMF. Taj aranžman svakako neće podrazume-

Projektom automatske overe zdravstvenih kartica privredi smo uštedeli više od 500.000 sati godišnje i sigurno više od 1,5 miliona evra: Ana Brnabić

- Jedan od projekata na koji sam posebno ponosna jeste projekat „Bebo, dobro došla na svet“, zahvaljujući kojem smo roditeljima omogućili da odmah u porodilištu, bez odlaska na šal-

- *Zbog investitora, kao i zbog činjenice da imamo još ozbiljnih strukturnih reformi koje moramo da sprovedemo, razmatramo novi aranžman sa MMF. Pregovori će početi u naredna dva meseca i očekujem da ćemo do sredine godine ući u novi aranžman*

vati nikakvu finansijsku podršku ili kreditnu liniju iz predostrožnosti jer nama to danas ne treba. Pregovori sa MMF će početi u naredna dva meseca i očekujem da ćemo do sredine godine ući u novi aranžman.

■ **Kao ministarka ste insistirali na digitalizaciji javne uprave. Da li smo napredovali u poslednjih godinu dana na ovom planu, šta je urađeno, a šta je ostalo da se uradi?**

ter, odrede ime detetu, elektronski prijave prebivalište i zdravstveno osiguranje. Sada smo proširili ovaj projekat novom uslugom - podnošenjem zahteva za roditeljski dodatak i on funkcionise u Zrenjaninu, Leskovcu, Loznici i Beogradu, a do kraja septembra će živeti u svim porodilištima u Srbiji.

U ovako kompleksnu i efikasnu elektronsku uslugu u porodilištu nema ni većina zemalja Evropske unije.

Projektom automatske overe zdravstvenih kartica svi poslodavci, preduzetnici, poljoprivrednici, slobodni umetnici i ostali, oslobođeni su obaveze da overavaju zdravstvene kartice na šalterima RFZO. Time smo privredni uštedeli više od 500.000 sati godišnje i sigurno više od 1,5 miliona evra godišnje.

Od 1. januara ove godine omogućili smo elektronsku registraciju preduzetnika. Budući preduzetnici putem interneta mogu da podnesu zahtev za registraciju i da izvrše elektronsko plaćanje.

Još puno posla je pred nama, ali smo na dobrom putu da imamo modernu eUpravu i efikasnu javnu upravu koja je servis građanima i privredi.

U narednom periodu posebnu pažnju ćemo posvetiti jačanju kapaciteta lokalnih samouprava, jer su upravo oni partner Vladi u pokretanju lokalnog ekonomskog razvoja i postizanju ravnog regionalnog razvoja.

■ **Kada će biti gotovi adresni registri bez kojih ste rekli da nema e-Uprave?**

- Ažuriranje adresnog registra inici-

rali smo još u mandatu prethodne vlade, u Ministarstvu za državnu upravu i lokalnu samoupravu. Taj registar sadrži podatke o nazivima ulica i kućnim brojevima i jedan je od najvažnijih državnih registara. Kao što sam pomenula, prema procenama Republičkog geodetskog zavoda, više od tri miliona građana Srbije ima prijavljeno prebivalište u ulicama bez određenog kućnog broja, a od toga više od 2,6 miliona građana prijavljeno je na adrese za koje nije određen ni naziv ulice. To stvara velike probleme i građanima i državnim institucijama, otežava i onemogućava komunikaciju.

Uspešno smo završili pilot-projekat u Loznici, gde je 677 ulica dobilo ime, a kuće brojeve. Zaposlili smo 30 novih geodeta koji rade na ovom projektu. Država će izdvojiti pet miliona evra kako bi se ovaj važan posao završio. Cilj nam je da ažuriranje adresnog registra na teritoriji Srbije završimo do sredine 2019. i time omogućimo brze, efikasne i lako dostupne usluge građanima i privredi. Rešeni smo da uvedemo red u državu i državnu upravu.

Aleksandar Vlahović, predsednik Saveza ekonomista Srbije

Održivi rast zahteva veće investicije

Da bi se fiskalna stabilnost pretvorila u održivi rast neophodno je otkloniti fundamentalne slabosti privrednog sistema. Fiskalnom konsolidacijom su stvoreni uslovi za realizaciju strukturnih reformi, ali ona (kratkoročna fiskalna konsolidacija) nije sama po sebi reformska mera, već samo neophodna pretpostavka. Održivi rast zahteva značajno viši nivo investicija, mereno u odnosu na BDP - kaže u razgovoru za Danas Aleksandar Vlahović, predsednik Saveza ekonomista Srbije i jedan od organizatora Kopaonik biznis foruma.

Kako dodaje, rast je u proteklih nekoliko godina uglavnom bio vođen uticajem jednokratnih faktora i to u oba slučaja: kada su rezultati bili bolji od plana (2016. godine) i kada je ostvaren podbačaj u odnosu na plan (2017. godine).

- Sve vreme ukupne investicije nisu prelazile nivo od 18 odsto BDP-a. Problem niskih investicija se ne može zamagliti činjenicom da su strane direktne investicije najviše u regionu, te da su u prošloj godini iznosile gotovo šest odsto BDP-a.

■ Kako onda podići ukupne investicije?

Nije realno očekivati značajniji rast stranih investicija u narednom periodu. Zbog toga zabrinjava nizak nivo kapitalnih - državnih i, pre svega, domaćih privatnih investicija. Da bi se domaće privatne investicije podstakle potrebno je suštinsko unapređenje uslova poslovanja. Najpre je neophodno restrukturiranjem i privatizacijom osposobiti javna preduzeća i portfelj neprivatizovanih velikih preduzeća (RTB Bor, petrohemijski kompleks i sl.) za novi investicioni ciklus. Ovakva kakva jesu danas teško da mogu da realizuju i minimalne zamenske investicije. Neophodan je napredak u reformi pravosuđa, tj. efikasnijoj zaštiti svojine i ugovora, finansijskoj disciplini, ravnopravnosti učesnika na tržištu - jednom rečju, izgradnja privrede i države koja služi opštim društvenim interesima. Samo tako se pojedinci - preduzetnici mogu podstaći da više štede i investiraju, da preuzimaju rizike, uvode inovacije. Dakle potrebna nam je celokupna strukturna reforma: reforma javnog sektora, sistema obrazovanja, hvatanje koraka sa IV tehnološkom revolucijom, kao i korišćenje šansi koju digitalizacija pruža Srbiji za skokoviti rast i ubrzani razvoj.

Ako želimo da sustignemo razvijene zemlje Evrope u naredne dve decenije, rast ne može biti manji od 4,5 odsto godišnje: Aleksandar Vlahović

Foto: Follet Nenad Djordjević

■ Koliki godišnji privredni rast je potreban Srbiji da bi bar uhvatila priključak sa zemljama CIE?

- Ako želimo da konvergenciju sa razvijenim zemljama Evrope ostvarimo u naredne dve decenije, rast ne može biti manji od 4,5 do pet odsto godišnje. U 2017. godini rastom ispod 1,9 odsto mi se udaljavamo od evrozone, jer je ona u istom periodu imala rast od 2,4 odsto. Sa projektovanim rastom od tri do 3,5 odsto nama će trebati najmanje još jedna decenija više za hvatanje priključka sa razvijenim svetom. U ekonomiji postoji tzv. „pravilo 72“ koje vam govori koliko godina je jednoj zemlji potrebno da udvostruči bruto proizvod pri planiranoj stopi rasta bruto proizvoda. Ako to želite da uradite za 10 godina, kao npr. Kina, prosečni godišnji rast mora biti 7,2 odsto. Ako proizvod jedne zemlje raste po prosečnoj stopi od 3,5 odsto, biće vam potrebno dvadeset godina za dupliranje bruto domaćeg proizvoda.

■ Kako ocenjujete period između dva Foruma? Gde je ostvaren najveći napredak, u kom delu obećanja nisu ispunjena?

- Ključni uspeh, koji je postignut u 2017. godini, jeste ostvareni budžetski suficit i sačuvana makrofiskalna stabilnost. Kao nagrada za to postignuće rejting Srbije je popravljen i sada nas samo dva koraka dele od dobijanja investicionog rejtinga. U ovom trenutku kreditni rejting Srbije je bolji od npr. susedne Hrvatske, koja je članica EU.

Takođe, Srbija je jedna od 10 zemalja koje su tokom poslednje dve godine sprovele najviše regulatornih reformi i zbog toga je pozicija Srbije na Doing Business listi popravljena za 16 mesta. Ostvaren je napredak i na listi konkurentnosti, opet zahvaljujući makroekonomskoj stabilnosti. Javni dug je smanjen za 10 procentnih poena, doduše na to je uticao i snažno jačanje dinara u odnosu na evro i dolar. Verovatno su svi ovi rezultati, zajedno sa činjenicom da smo uspešno okončali stand by aranžman sa MMF-om, doprineli da nivo stranih direktnih investicija bude iznad 2,35 milijardi evra, daleko najviše u regionu Zapadnog Balkana. Na drugoj strani, neuspeh je manji rast od planiranog. Podsetiću da je plan bio tri odsto, a ostvareno ispod 1,9 odsto. Razlozi nisu samo nepovoljni vremenski uslovi. Zbog suše poljoprivreda je imala pad od 10 odsto. Pad od šest odsto u proizvodnji električne energije teško se može pripisati hladnoj zimi, s obzirom da se on beleži od marta prošle godine kada je „minus“ već bio iza nas. Ponoviću, problem su fundamentalne slabosti privrednog sistema i sledstveno isuviše velika izloženost našeg rasta jednokratnim faktorima uticaja. Ako budemo imali u 2018. meteorološku godinu sa prosečnim uslovima, zbog očekivanog skoka u poljoprivrednoj proizvodnji lako ćemo dostići plan od 3,5 odsto, pa čak i četiri odsto. Ali, šta će biti sledeće, 2019. ukoliko se suša ponovi?

■ Stručnjaci procenjuju da su Srbiji potrebne investicije od 25 odsto BDP-a, a mi se nalazimo na ispod 20 odsto. Kako postići ovaj nivo investicija?

- Podsticanjem domaćih privatnih i kapitalnih investicija. Kada su u pitanju kapitalne - državne investicije, one se u kontinuitetu nalaze ispod plana i do sada nisu prelazile nivo od 3,8 odsto BDP-a. Pri tome, Srbija se danas nalazi u periodu intenzivne infrastrukturne izgradnje. Uporedni primeri govore da su druge zemlje u periodu intenzivne bazične izgradnje

imale izdvajanja iz budžeta čak i preko šest odsto BDP-a. S obzirom da u Srbiji fiskalni prostor za kapitalne investicije postoji, očigledno nešto nije u redu sa institucionalnim kapacitetima za realizaciju svega što je planirano. Upravo na unapređenju tih kapaciteta treba raditi.

■ Da li vidite mogućnost da se relaksacijom monetarne politike pomogne privredni rast? Ako da, na koji način?

- Ne mislim da kod nas monetarna politika treba da podstiče privredni rast. Ideja o monetarnim podsticajima kakvi su postojali u SAD, ili kakvi danas postoje u evrozoni kroz takozvano

■ Ideja o monetarnim podsticajima poput onih u SAD ili evrozoni, kroz takozvano "kvantitativno popuštanje", u Srbiji, na svu sreću, nije pretočena u konkretnu akciju

„kvantitativno popuštanje“, u Srbiji, na svu sreću, nije pretočena u konkretnu akciju. Prvo, problem kod nas nije nedostatak novca. Banke su likvidne, osiguravajuće kompanije takođe raspoložive sa velikom likvidnošću, angažovanje dodatnog kapitala preko berze je moguće. Problem je nedostatak projekata, kolaterala, mehanizama plasmana, poverenja. Drugo, velika javna preduzeća i druge neprivatizovane kompanije, zbog odlaganja restrukturiranja i privatizacije, nisu osposobljene za nove investicione cikluse - njihova investiciona apsorpcija je slaba i neefikasna. Ako bi se u takvoj situaciji kreatori ekonomske politike nekim, nesretnim slučajem, odlučili na ekspanzivnu monetarnu politiku, za posledicu bismo imali, i to veoma brzo, produbljivanje eksternih deficita (spoljnotrgovinski i deficit tekućeg plaćanja), što bi sledstveno dovelo do rasta budžetskog deficita i javnog duga. Dakle, ugrozili bismo ključno dostignuće fiskalne konsolidacije - makroekonomsku stabilnost. Monetarna politika se kod nas u kontinuitetu dosled-

■ U 2017. godini rastom ispod 1,9 odsto mi se udaljavamo od evrozone, jer je ona u istom periodu imala rast od 2,4 odsto

■ Ako želite da duplirate BDP za 10 godina kao Kina, morate da rastete 7,2 odsto godišnje. Ako rastete 3,5 odsto, biće vam potrebno 20 godina

no vodi. Ona je postala manje rigidna u trenutku kada je fiskalna vlast počela odgovorno da se ponaša. Od 2015. do danas referentna kamatna stopa je sa 8,5 odsto postupno smanjivana na današnjih 3,5 odsto, što se pozitivno odrazilo na pad kamatnih stopa na dinarske kredite. Dinarski krediti su sve više prisutni kod privrede, ali i kod stanovništva i to je dokaz poverenja u nacionalnu valutu. E, sad, problematična je apresijacija dinara u proteklih godinu dana i eventualni negativni uticaj na spoljnotrgovinski bilans. Međutim, ako prihvatimo postulat da se kurs dinara tržišno formira, jačanje dinara je dokaz da se strane investicije zaista realizuju na visokom nivou i da je Srbija zemlja sa relativno niskim i prihvatljivim rizikom za investiranje.

■ Kako ocenjujete to da je u reformama najmanje urađeno na rešavanju problema javnih i državnih preduzeća? Šta koči sve vlade da reše ova pitanja?

- Postoji čitav niz razloga zašto je to tako. Prvo, u ekonomskoj tranziciji ovo je možda najteži posao i zbog toga zahteva vreme; mora da se radi kontinuirano, bez zaustavljanja i promene strategije prilikom svake smene vlasti. Drugo, radi se o velikim preduzećima gde su sindikati snažni, dobro organizovani sa velikim učenjivačkim kapacitetima - npr. štrajk u EPS-u bitno ugrožava vitalno funkcionisanje čitave privrede. Treće, teško ćete ubediti javnost (a podrška javnosti je potrebna) da jedna od strategija restrukturiranja

treba i mora da bude privatizacija, ako ste privatizaciju koristili populistički i demagoški kao „babarogu“ za dobijanje jednokratnih političkih poena u predizbornoj utakmici. To rade gotovo sve stranke kad su u opoziciji. Četvrto, javne nabavke velikih državnih preduzeća su šansa za privilegovana preduzeća i grupe za unosne poslove, pa i otuda dolaze snažni otpori. Peto, javna preduzeća su uvek, čak i u doba jednopartijskog sistema, korišćena kao sredstvo za zapošljavanje partijskih - stranačkih aktivista. Restrukturiranjem i privatizacijom gubi se ta snažna poluga partijske kontrole. Navešću primer NIS-a koji je u godinama pre privatizacije, iako monopolista, poslovao sa velikim gubicima. Danas je to profitabilno preduzeće gde više nije moguće stranački uticati na politiku zapošljavanja. Da zaključim, za restrukturiranje ove grupe preduzeća neophodna je prethodna politička odluka. Bez restrukturiranja i delimične ili potpune privatizacije javnih i državnih preduzeća nema uspešnog završetka tranzicije i obezbeđenja održivog rasta.

Preko 1.000 učesnika na KBF-u

■ Šta očekujete od ovogodišnjeg Kopaonik biznis foruma?

- Ovo će biti jubilarni 25. Kopaonik biznis forum. Očekujem dolazak više od 1.000 učesnika. Bez obzira što se istovremeno održavaju izbori u Beogradu, interesovanje stručne javnosti i medija je najveće do sada. Očekujem dobre i kvalitetne diskusije u okviru 22 predviđena panela i tri plenarne sesije, mnoštvo novih ideja, preporuka za koncipiranje ekonomske politike naše zemlje. Učesnici u agendi Foruma, svojim znanjem, iskustvom, pozicijom koju zauzimaju u privredi, državi i društvu jesu garant i još jedna potvrda da je Kopaonik biznis forum najznačajniji događaj ove vrste u našoj zemlji.

Florian Biber, profesor na Univerzitetu u Gracu

Zemlje Zapadnog Balkana su zarobljene države

Nakon godina zapostavljanja, EU je prošle godine ponovo otkrila Zapadni Balkan. Kriza u Makedoniji, sve veći, često destruktivan, ruski uticaj i nerazrešeni odnosi Srbije i Kosova istakli su činjenicu da je laissez-faire pristup EU poslednjih godina bio destruktivan. Nakon što je iza sebe ostavila seriju kriza, od ekonomske do krize evra, Grčke, migrantske i Bregzita, sada može da se fokusira više na Zapadni Balkan.

Ovo obnovljeno interesovanje odražava novu strategiju Komisije i veću posvećenost Komisije i predsednika Junkera, kao što je njegova poseta regionu pre nekoliko dana. Većina ove promene je retorička. Kada je Junker preuzeo funkciju, izjavio je da neće biti primanja novih članica u njegovom mandatu, a sada se diskutuje o magičnom datumu 2025. godine. Dok je prvo shvaćeno kao odbacivanje Zapadnog Balkana, 2025. je shvaćena kao obećanje. Naravno, oba su ista. Junker 2025. godine neće biti na funkciji, kao ni njegova komisija. Tako u stvari glavna razlika je u tome što je pre nekoliko godina Junker rekao da je čaša dopola prazna, a sada kaže da je dopola puna.

Retorika je važna i nema sumnje da je EU zainteresovanija i spremna da podrži proširenje sada nego pre dve-tri godine. Strategija ukazuje na najozbiljniji problem u regionu, naime da „zemlje pokazuju jasne elemente zarobljenih država“.

Florian Biber

bljenih država“. Ovo važi za sve zemlje Zapadnog Balkana.

Naravno, izraz „elementi“ pomalo dovodi u zabludu. Koncept zarobljene države znači da država služi interesima pojedinaca i grupa, a ne celokupnog društva, kao i da stranke ili druge mreže imaju kontrolu. „Elementi zarobljene države“ je pomalo kao opis genocidnih dela (umesto samog genocida) ili biti pomalo trudan, jer država je ili zarobljena ili nije.

Dalje, strategija ispravno identifikuje potrebu da se prevaziđu zaostavštine prošlosti, pre svega zaostavštine ratova devedesetih i rešavanje bilateralnih nesuglasica. Dijagnoza je tačna, ali omalo neubedljiva. Kako bilo, ono što pre svega nedostaje je lek. Komisija je ponudila nove instrumente kao što su specijalne misije za sprovođenje vladavine prava. One su modelovane po tzv. Pribeovom izveštaju za Makedoniju, koja je jasno i javno identifikovala slabosti u vlada-

vini prava pod prethodnom vlašću. Ipak, nije jasno da li će biti javni i da li će privući toliko pažnje javnosti kao uzor u Makedoniji. Tako da Junker i ostali (još) nisu odlučili da budu jasni i otvoreni u identifikovanju zarobljenih država u regionu: to su autokratske tendencije mnogih vladajućih partija i njihovih lidera koji čine zarobljenu državu. Otimanje države ima

zad. U Srbiji, osuđeni ratni kriminalci su dobili istaknuta mesta na događajima vladajućih stranaka, uključujući poslednjeg Vinka Pandurevića. Ovde bi jasnija osuda EU bila važna kako bi se poslala poruka da je zvanično oglašavanje ratnih kriminalaca neprihvatljivo.

Ako onda EU nije sposobna da bude otvorenija i direktna u prepoznavan-

- *Kada je Junker preuzeo funkciju, izjavio je da neće biti primanja novih članica u njegovom mandatu, a sada se diskutuje o magičnom datumu 2025. godine. Dok je prvo shvaćeno kao odbacivanje Zapadnog Balkana, 2025. je shvaćena kao obećanje. Naravno, oba su ista*

imena i lidere i nije pasivan proces koji se događa sam od sebe.

Kada govorimo o zaostavštini prošlosti, EU nudi malo novog: naravno glavna inicijativa treba da dođe od samih zemalja, uključujući usvajanje REKOM inicijative, ali postoji potreba za više, kao što je mehanizam rešavanja bilateralnih razmirica, koji je otvoren na Bečkom samitu Berlin-skog procesa, ali bez nastavka. Ovo se odnosi i na javne debate i edukaciju o zaostavštini ratova. Ovde se išlo una-

nju problema, 2025. godina može ispasti da bude samo još jedna prikaza na putu ka pristupanju EU. Na kraju, zemlje članice će imati zadnju reč o novim članovima i mnogi će pažljivo gledati da izbegnu uvoz još jednog problema u EU.

Florian Biber je profesor Istorije i politike Jugoistočne Evrope i direktor Centra za JIE studije na Univerzitetu u Gracu. On je takođe koordinator za Balkan u Grupi za evropski politički savet (BiEPAG). Tvituje pod @fbieber.

Ingeborg Ofsthus, generalna direktorka Telenora u Srbiji

Nova pravila igre

Internet je u potpunosti promenio pravila igre. Korisnici žele sve više podataka i sadržaja, a mi poslujemo u industriji koja to i omogućava. Da li znate da svakih 15 minuta korisnici kreiraju i postavljaju mreže sadržaja koji je jednak količini podataka u Kongresnoj biblioteci u SAD? U jednom minutu, 900.000 korisnika se uloguje na Fejsbuk, i pregleda 4,1 milion Jutjub videa. Ukoliko se doda činjenica da je

U Telenoru imamo više od 800.000 korisnika koji putem aplikacije Moj-Telenor plaćaju račune, obnavljaju ugovore ili kupuju servise i uređaje. To je više nego u Norveškoj, koja je uvek među prve tri vodeće zemlje kada govorimo o digitalizaciji. Na kraju, digitalizacija olakšava poslovanje i omogućava da se iskoriste sve prednosti javno-privatnog partnerstva.

Sve te mogućnosti sa sobom nose i određene izazove. Tržište u regionu

Očekuje se da veštačka inteligencija i mašinsko učenje u 2018. godini nađu svoju primenu i van internet giganta: Ingeborg Ofsthus

■ **Novi globalni igrači poput Vibera ili WhatsAppa nisu regulisani, ne plaćaju poreze, ne zapošljavaju u Srbiji. Pravi izazov je nositi se sa takvom konkurencijom**

korišćenje mobilnog interneta u svetu premašilo korišćenje fiksnog još 2013. godine, jasno je da su mogućnosti neverovatne!

Digitalizacija menja živote, način poslovanja kompanija i javnog sektora, i pruža brojne mogućnosti, ali sa sobom nosi i određene izazove. Te mogućnosti imaju tri aspekta. Ponašanje korisnika se menja, interakcija sa njima je drugačija i jednostavnija.

ima tendenciju nultog rasta, a investicije u infrastrukturu su i dalje visoke. Zahtevi korisnika u pogledu kvaliteta i obima usluga rastu, uz ograničene mogućnosti da plate za nove usluge, a došlo je i do promene konkurencije. Investirati na profitabilan način biće zadatak za sve operatore u narednom periodu. Konkurencija je sve oštrija i više se ne takmičimo samo lokalno, tu su novi glo-

balni igrači, poput Vibera ili WhatsAppa koji nisu regulisani, ne plaćaju poreze, ne zapošljavaju u Srbiji. Pravi izazov je nositi se sa takvom konkurencijom.

Na tom putu moramo da vodimo računa o privatnosti i zaštiti podataka korisnika. Na nama je da očuvamo poverenje i da ne izgubimo kontakt sa korisnicima u vremenu digitalizacije. Međutim, cilj je da korisnicima pruži-

mo uslugu koju žele, uz puno poštovanja privatnosti. Važno je da imamo jasna pravila i regulativu u ovoj oblasti.

Ukoliko uporedimo korisnike u Srbiji sa korisnicima u drugim evropskim zemljama, pred nama je još posla. S jedne strane, to su napredni korisnici. S druge, postoji još dobar deo onih koji ne koriste mobilni internet, odnosno još uvek nismo videli internet cunami.

Automobili bez vozača, veštačka inteligencija, big data i kriptovalute pojavili su se na našem radaru u 2017. godini. Očekuje se da veštačka inteligencija i mašinsko učenje u 2018. godini nađu svoju primenu i van internet giganta. Doba digitalizacije je tu. Oni koji su juče bili pobednici, ne znači da će to biti i sutra. Na nama je da iskoristimo njen pun potencijal.

Zoran Petrović, predsednik Izvršnog odbora Rajfajzen banke

Što je dobro za privredu dobro je i za banke

Da bismo i mi i naši klijenti računali na dalji rast, ključno je unapređenje poslovnog okruženja i očuvanje makroekonomske stabilnosti. Tu treba tražiti i rizike. Međutim, banke su spremne da jače kreditiraju privredu. Likvidnost je tu, a i bilansi preduzeća su se poboljšali, kaže u intervjuu za Danas Zoran Petrović, predsednik Izvršnog odbora Rajfajzen banke.

■ **Kako vidite izgled za domaći bankarski sektor u ovoj godini? Šta će biti glavni generatori rasta prihoda i profita, a gde su rizici?**

Bankarski sektor je dobro poslovao u 2017. godini zahvaljujući otpuštanju troškova rizika i većoj kreditnoj aktivnosti. Očekivanja su da će dinamičniji privredni rast u ovoj godini pogurati investicije i potrošnja koji će biti podržani daljim kreditnim rastom tako da su izgledi za bankarski sektor dobri. Glavni generatori rasta prihoda i profita će biti veći kreditni obimi, dalje otpuštanje troškova rizika i efikasnije poslovanje. Sve što je dobro za privredu dobro je i za banke, koje dele sudbinu svojih klijenata. Dobri vetrovi će nastaviti da duvaju sa strane našeg ključnog spoljnotrgovinskog partnera - EU. Pred bankama je i velika promena u vidu prelaska na digitalni način poslovanja.

■ **Da li (i kada) očekujete rast kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima i kako bi se to moglo odraziti na nas?**

Politika niskih kamatnih stopa Evropske centralne banke (ECB) u proteklom periodu svakako nam je išla naruku i uticala na smanjenje cene zaduživanja. Ipak, uprkos rastu ekonomije EU u prethodnoj godini, ECB je jasno stavila do znanja da će izlazak iz ekspanzivne monetarne politike ići usporeno usled sporog opadanja stope nezaposlenosti i iznenađujuće sporog oporavka rasta inflacije. Prema procenama, prvo povećanje referentne kamatne stope očekuje se u 2019. godini, a posle i pomeranje euribora svih ročnosti u pozitivnu teritoriju.

Međutim, prema našim procenama, nivo Euribora će do 2022. ostati ispod nivoa iz 2008. godine,

NPL-ovi u Srbiji sada su 11 odsto, a u Rajfajzenu i daleko ispod toga: Zoran Petrović

tako da u toku ove godine možemo očekivati ostanak kamatnih stopa na devizne i indeksirane kredite na sličnim nivoima kao i u 2017.

■ **Kako ocenjujete rešavanje NPL-ova u sektoru?**

Čitav region beleži značajan pad NPL-ova u 2017, a mi smo jedna od vodećih zemalja u tom pogledu, i to prvenstveno zahvaljujući boljoj naplati ovih kredita i ekonomskom oporavku zemlje kao i merama NBS. Recimo, u odnosu na period od pre četiri godine, ukupni NPL u sektoru je gotovo prepolovljen i na kraju prošle godine iznosio je oko 11 odsto. Naša banka je u tom pogledu „pogurala“ oporavak sektora, a naš ukupan NPL je daleko ispod ovog sniženog tržišnog proseka.

Kapitalna adekvatnost, likvidnost sektora i pokriće za procenjene rizike su ostali na visokom nivou. Više od dve trećine banaka drže strani vlasni-

ci koji pružaju podršku svojim supsidijarima u Srbiji, a činjenica je da je u proteklom periodu došlo do konsolidacije sektora i prodaje banaka ili delova portfolija novim i nekim starim „igračima“ na tržištu. Dosadašnja praksa je pokazala da je dosta problema bilo i u vezi sa lošim korporativnim upravljanjem tamo gde je država bila većinski ili manjinski vlasnik.

■ **U kojoj meri su banke danas spremne da podrže značajniji privredni rast i investicije?**

Siguran sam da su sve velike banke više nego voljne da podrže kvalitetne kompanije sa dobrim biznis planovima i zdravim poslovanjem. Visok

■ **Prema našim procenama, nivo euribora će do 2022. ostati ispod nivoa iz 2008. godine, tako da u toku ove godine možemo očekivati ostanak kamatnih stopa na kredite na sličnim nivoima kao i u 2017.**

kapital, likvidnost i spremnost da se kreditira su neupitni. Došlo je i do popravljavanja „krvne slike“ u bilansima kompanija. Mi beležimo rast tražnje i to prvenstveno od velikih kompanija, ali i od kompanija koje pripadaju segmentu malih i srednjih preduzeća. Očekujem da će se ovaj trend nastaviti i u ovoj godini, a podrška bankarskog sektora investicijama jedan je od ključnih preduslova privrednog rasta. Naravno, svaka banka će procenjivati koliki rizik je u konkretnom slučaju spremna da preuzme.

■ **Kako ocenjujete poslovno okruženje danas u odnosu na prethodni Kopaonik biznis forum? Šta je promenjeno na bolje, a šta nije, a trebalo je?**

Urađeno je mnogo, ali ima još dosta prostora za unapređenje. I uvek je dobro otvoreno govoriti o svemu. To sam činio tokom protekle tri godine mog mandata na čelu Američke privredne komore u Srbiji, koji je upravo završen. U anketi članice su povoljno ocenile reforme u oblasti izdavanja građevinskih dozvola i inspekcijiskog nadzora,

u oblasti radnih odnosa, kao i mere usmerene ka fiskalnoj konsolidaciji i smanjenju budžetskog deficita. I prognoze za privredni rast i nove investicije su optimističnije. Čak 68 odsto članova je jakim trojkom ocenilo poslovnu klimu, što je napredak u odnosu na 46 odsto prethodne godine.

Ipak, za stabilniji ekonomski rast, svi zajedno - i Vlada i privreda, moramo da se prebacimo u „petu brzinu“ i izazovima pristupimo efikasno i sistemski. Predvidljivost izmene i primene propisa, posebno poreskih i neloyalna konkurencija sirove zone najveći su izazovi za rast, a unapređenje efikasnosti pravosuđa i smanjenje korupcije naj-

važniji preduslovi za nove investicije. Potrebno je i aktivnije učestvovati u javnim raspravama.

■ **Kako Vi vidite rešenje problema, kako dostići potrebne stope privrednog rasta ili se bar priključiti zemljama CIE i zadržati fiskalnu stabilnost?**

Činjenica je da smo zabeležili manji rast od zemalja u regionu, čak i kada isključimo jednokratne efekte izazvane sušom ili hladnim vremenom. Naravno, pitanje je da li bi i druge zemlje, da su bile prinuđene da sprovedu fiskalnu konsolidaciju, ostvarile bolji rezultat. Dobro je da je povećana neoporezovana osnovica za plate. Takođe, ako stvari u pogledu održivosti javnih finansija idu u dobrom pravcu, bilo bi dobro da dalje poreski rast teretimo troškove rada. Tu je i preko potrebna reforma parafiskala. Reforme javnih preduzeća i smanjenje uticaja javnog sektora na BDP je ono što privatna privreda želi da vidi jer ona i pokriva te troškove. Takođe, prilagodimo naš školski sistem da bismo imali sutra kadrove koji će da nam „nose“ privredni rast.

Slavko Carić, predsednik Izvršnog odbora Erste banke

Banke čeka prilagođavanje trendovima

Tokom prošle godine došlo je do značajnog smanjenja nivoa NPL-a, pre svega zahvaljujući odluci NBS, koja je propisala da su banke u obavezi da otpišu, odnosno urade tehnički otpis svojih NPL plasmana koji su 100 odsto ispravljani. Pored toga jedna od mera koja je olakšala proces smanjivanja NPL u bankama je i novi poreski propis koji je predložilo Ministarstvo finansija, a skupština usvojila krajem godine. Sada banke nisu više u obavezi da obračunaju i plate porez na dobit, kao i porez na dohodak građana, ukoliko za ove slučajeve rade tehnički otpis na bazi odluke NBS. Istovremeno sa navedenim merama koje su donele državne institucije, na nivo NPL-a uticala je činjenica da je značajniji priliv novog zaustavljen, pre svega boljim merama na prevenciji od strane banaka, ali svakako je i važan razlog to da je makroekonomska situacija u zemlji stabilna - kaže Slavko Carić, predsednik Izvršnog odbora Erste banke, objašnjavajući u razgovoru za Danas razloge koji su doveli do toga da nivo problematičnih kredita u Srbiji bude prepolovljen u odnosu na 2015. godinu.

■ Koliko je to koštalo banke?

Samo sprovođenje odluka NBS-a o prenosu na vanbilans jeste koštalo banke, ali navedeni trošak je nešto što su one tokom poslednjih nekoliko godina priznavale kao gubitak iz svog poslovanja, tako da su ove mere predstavljale samo prikazivanje pravog stanja stvari. Bitno je napomenuti da prenos potraživanja na vanbilans ne znači i oprost du-

Slavko Carić

ga za klijente, s obzirom na to da banke i dalje nastavljaju postupak naplate svojih dospelih potraživanja.

■ Da li je tržište NPL-ova zaživelo?

- U poslednjih nekoliko godina pojavile su se određene kompanije, kao i privatni investicioni fondovi, koji su našem tržištu NPL-ova videli potencijal. U poslednje vreme primećujemo da je trgovina NPL-ovima učestalija, tako da se danas mnogo češće nego ranije pojavi vest da je neka banka ustupila deo svog NPL portfolija nekoj kompaniji ili privatnom investicionom fondu. Navedene kompanije i fondovi poseduju know-how koji je potreban našem tržištu. S druge strane, kada razgovaramo o prodaji NPL-ova fizičkih lica, očekujemo jasnu i preciznu zakonsku regulativu. Ovo podrazumeva donošenje odgovarajućih propisa koje će detaljno urediti po-

■ Visina referentne kamatne stope u Srbiji trebalo bi da ostane nepromenjena tokom 2018, ali se 2019. očekuje postepeno povećanje

slovanje, kao i sam postupak naplate potraživanja od strane specijalizovanih kompanija za naplatu potraživanja od stanovništva.

■ Kako vidite bankarski sektor u ovoj godini? Šta će biti generatori rasta prihoda, a šta rizici?

- Sudeći po trenutnom stanju, bankarski sektor u Srbiji je spreman da ostvari još jednu dobru godinu. Gde vidim izazove? Na primer sa regulatorne strane. Dosta je urađeno na ovom planu, ali ima još posla. Trenutno ne vidim eksterne pretnje po bankarski sistem Srbije. Ono na čemu je zaista neophodno raditi jeste unapređenje naše usluge i prilagođavanje novim trendovima ko-

ji dolaze, u smislu digitalizacije i personalizovanijeg pristupa klijentima.

■ Kakve impulse očekujete spolja? Da li će doći do rasta kamata na međunarodnom tržištu i kakve bi uticaje to imalo na naš sistem?

- Svedočimo tome da su u pojedinim zemljama CIE već počele da rastu referentne kamatne stope. Očekivanja su da će i Evropska centralna banka privesti kraju svoje mere monetarne politike, što će sve zajedno dosta uticati na ponašanje međunarodnih investitora. Na kraju krajeva, njihove odluke su važne za zemlju u razvoju poput naše. Naravno, kretanja lokalnih kamatnih stopa će

koje se očekuju, agendu privatizacije i sve veću privlačnost naše zemlje za ulaganja, korporativni biznis bi mogao brzo da se pridigne. Ogroman kreditni potencijal potiče i od značajne izloženosti banaka državnim hartijama od vrednosti, od skoro 20 odsto. U slučaju preokreta kamatnih stopa, pretpostavljam da bi se izlaganje od 10 do 15 procenata moglo smanjiti ove godine, stvarajući više prostora za rast kredita.

■ Kako ocenjujete dešavanja u bankarskom sektoru u prošloj godini, veliki broj preuzimanja, ukрупnjavanja? Da li očekujete nastavak konsolidacije? Eventualni ulazak velikih svet-skih grupacija?

- Konsolidacija koja je počela prethodnih godina donela nam je zanimljivu činjenicu da je nekoliko grčkih banaka smanjilo izloženost u skladu sa svojim kapitalnim strategijama, dok je nekoliko domaćih poslovnih ljudi ušlo u bankarski sektor. Trenutno svedočimo aktivnijem pristupu recimo mađarskih grupacija, što sve ukazuje na to da je u srpskom bankarskom sektoru uvek dinamično. Mislim da će se trend ulaska poslovnih ljudi nastaviti, kao i da će se neke veće grupacije konsolidovati. Neke će ući, a neke izaći, ali ne očekujem spektakularna dešavanja. Ono što je činjenica jeste da najveći igrači, top 10 banaka, sada kontrolišu gotovo 80 odsto sektora. Sa nekoliko tekućih transakcija i potencijalnom konsolidacijom ostatka malih banaka u državnom vlasništvu, možemo završiti 2018. sa 15 najboljih banaka koje kontrolišu blizu 95 procenata tržišta.

Polisa na klik!

Iskoristite vreme za lepše stvari, a osiguranje kupite online!
Preuzmite aplikaciju za mobilni uređaj.

generali.rs | Kontakt: 011 222 0 555

Prof. dr Nebojša Savić, profesor na FEFA fakultetu i predsednik Saveta guvernera NBS

Najznačajniji faktor rasta je obrazovanje

Srbija je od 2015. uspešno sprovođila program sa MMF-om. Po oceni samog MMF-a, ciljevi koji su bili postavljeni na početku su nadmašeni. Rezultati koji su ostvareni na kraju programa ogledaju se u uspostavljanju makroekonomske stabilizacije srpske privrede, što je i bila njegova svrha. U tom procesu dominirale su dve komponente - monetarna stabilizacija i fiskalna konsolidacija - počinje razgovor za Danas Nebojša Savić, predsednik Saveta guvernera Narodne banke Srbije. Kako kaže, monetarna stabilizacija je primarno ostvarivana obaranjem stope inflacije od 2012. Ona je sa nivoa od 12,2 odsto oborena ispod gornje granice koridora oktobra 2013. Od tada pa do danas inflacija nije premašivala gornju granicu koridora.

- Dakle, proces uspostavljanja niske i stabilne inflacije započet je pre nego što se ušlo u aranžman sa MMF-om i održan je do danas. NBS je pre više od godinu dana smanjila inflacioni cilj sa četiri na tri odsto, a danas imamo usidrena inflaciona očekivanja na nivou ciljane inflacije od tri odsto, monetarna politika ima visok kredibilitet i očekuje se da se inflacija kreće oko tog cilja i u srednjoročnom periodu.

U procesu fiskalne konsolidacije koji je okončan sa istekom aranžmana sa MMF-om ipak nije urađeno mnogo na dovođenju javnih i državnih preduzeća u red. Koje je Vaše mišljenje zbog čega?

- Drugi deo ukupnih ekonomskih reformi predstavljala je fiskalna konsolidacija. Srbiji je u trećem kvartalu 2014. pretila opasnost da neće moći da izmiruje svoje obaveze, a fiskalni deficit je tada dostigao evropski rekord sa 6,6 odsto BDP-a. Započeli su razgovori sa MMF-om o novom standbaj aranžmanu, ovog puta iz

Nebojša Savić

predostrožnosti. Srbija je krenula na težak reformski put. U 2015. fiskalni deficit je oboren na 3,7 odsto, pa na manje od dva odsto, a u 2017. je ostvaren blagi suficit. U međuvremenu je donet i novi Zakon o radu. Dalja fiskalna konsolidacija treba da obuhvati nekoliko stvari. Prvo, potrebno je smanjiti opterećenje rada. Problem je kako u prelaznom periodu smanjenje opterećenja na rad nadomestiti novim prihodima. Ovo bi otvorilo prostor za razvoj novih malih i srednjih preduzeća u privatnom sektoru i novom zapošljavanju. Druga važna stvar je da se iz javnih rashoda intenziviraju ulaganja u infrastrukturu.

Treća stvar je vezana za javna preduzeća koja predstavljaju veliki balast zato što iscrpljuju resurse kojima se raspolaže. Jedan deo problema u Železari i Železnicama je rešen. Ostaju problemi vezani za RTB Bor, hemijski kompleks i rudnik Resavica. Razrešenje ovih problema je potrebno dubinski obaviti tokom 2018. EPS i Srbijagas su u međuvremenu povećali naplatu i poboljšali poslovanje, ali je svakako potrebno da se korporatizuju i reorganizuju mnogo dublje nego što je to do sada urađeno. Ostaju i problemi sa lokalnim javnim preduzećima koja ne funkcionišu kao komercijalni subjekti i često sa gubicima.

Srbija će sklopiti novi aranžman sa MMF-om. Kakvo je vaše mišljenje o tome?

- Pored obaveza koje Srbija ima kao članica MMF-a po članu IV Statuta MMF-a, koji predviđa dvogodišnje ili trogodišnje nadgledanje stanja u svakoj zemlji, za Srbiju će od velike koristi biti da nastavi saradnju sa MMF-om u nekom od drugih oblika saradnje od dosadašnjeg. Kako u sprovođenju poslednjeg programa Srbija nije povlačila raspoloživa sredstva od MMF-a, to nije potrebno ni u budućem aranžmanu. Novi aranžman sa MMF-om treba Srbiji da omogući podršku iskustvom i znanjem u pro-

strukturira javna preduzeća, podiže kvalitet obrazovnih institucija. Privatni sektor treba da ispolji veću preduzetničku inicijativu, da jača kvalitet menadžmenta u firmama, da proširuje lanac vrednosti, da povećava dodatnu vrednost proizvoda, da ulaže u R&D... A na strani tražnje potrošači, koji su najmanje zaštićeni segment na našem tržištu, treba da podignu svoje zahteve i zahtevaju viši kvalitet proizvoda koji im se nude i da se izbere za kvalitetan zakon o zaštiti potrošača.

Podizanje konkurentnosti, razvoj inovativnosti i digitalizacija su osnov za održivi rast i razvoj srpske privrede u novom dobu u kome danas živimo.

Ostaju problemi vezani za RTB Bor, hemijski kompleks i rudnik Resavica. Razrešenje ovih problema je potrebno dubinski obaviti tokom 2018. godine

cesu intenziviranje rasta na održivim osnovama i podizanje konkurentnosti srpske privrede. Saradnja sa MMF-om takođe je važna i zbog privlačenja stranih investicija.

Tema ovogodišnjeg Kopaonik biznis foruma je šta Srbija treba da uradi da fiskalnu stabilnost pretvori u održivi rast. Pa šta po vašem mišljenju treba da uradimo?

- Srbiji su potrebni i rast i razvoj, koji se na održiv način mogu ostvariti samo podizanjem konkurentnosti. Svi segmenti privrede i društva moraju biti uključeni u ovaj proces. Država treba dalje da unapređuje poslovnu klimu, jača institucije, osnažuje pravnu državu i unapređuje administrativnu i logističku infrastrukturu, da pre-

Kakva je uloga obrazovanja u ekonomskom napretku? Kod nas se retko o tome govori.

- Najznačajniji faktor rasta danas je postalo obrazovanje, a najznačajniji impuls rastu daju inovacije. Srbija treba bitno da unapredi ova dva faktora ukoliko želi da ostvari visoke stope rasta u budućnosti. Veća ulaganja u obrazovanje i kulturu treba da podignu kvalitet ljudskih resursa, što je važno za potencijalne investitore. Povećana ulaganja u inovacije, ovog puta i države, ali i privatnog sektora, jesu imperativ za dinamiziranje našeg razvoja. Oslobođanje preduzetničke inicijative, podsticanje inovativnosti i proširivanje digitalizacije poslovanja su imperativi modernog poslovanja.

Londonska organizacija „European CEO“ dodelila predsednici izvršnog odbora UNIQA osiguranja, Gordani Bukumirić nagradu

„Preduzetnik godine za tržište osiguranja istočne Evrope“

Beograd - Na tržištu osiguranja u Srbiji radi 15 osiguravajućih kompanija, pri čemu se preko 34 odsto ukupne premije odnosi na osiguranje od autoodgovornosti, osam odsto građana ima životno osiguranje, sedam odsto je osiguralo svoje domaćinstvo, a oko dva odsto ima privatno zdravstveno osiguranje - kaže Gordana Bukumirić, predsednica Izvršnog odbora UNIQA osiguranja, koju je londonska organizacija „European CEO“ prošlog meseca izabrala za

manje od 110 evra, jasni pokazatelji trenutnih uslova poslovanja.

- U protekloj godini rast tržišta iznosio je oko osam odsto, uz snažan rast kasko osiguranja, dobrovoljnog zdravstvenog i imovinskog osiguranja. Naš najveći uspeh je što smo baš u tom konzervativnom i tradicionalnom poslu, postigli uspeh i iskorak po pitanju nekih rešenja i inovacija - kaže Bukumirić, dodajući da će prevlast na tržištu odneti one kompanije koje budu brzo uhvatile korak sa

poslovanja koji su svojim odlukama i rukovodstvom postigli izvanredne rezultate. Osnovni kriterijumi pri odabiru pobednika baziraju se na analizi održivosti tržišta, strateških ciljeva, kao i sveukupnom imidžu kompanije. Ipak, jedno od najbitnijih stavki je svakako i činjenica da li je nominovani CEO prepoznat kao lider u okviru industrije u kojoj posluje.

Bukumirić se istakla svojim postignućima tokom dvadesetogodišnje karijere u oblasti osiguranja, ali i kao odličan lider jedne od najboljih osiguravajućih kompanija na tržištu Srbije. Član Izvršnog odbora UNIQA osiguranja je od 2011. godine, a od 2014. godine obavlja funkciju predsednika Izvršnog odbora i do sada je pozicionirala UNIQA osiguranje u Srbiji kao kompaniju koja se uslugom i brendom ističe među konkurencijom. Upravo zato, uspeh UNIQA osiguranja je što je u konzervativnom i tradicionalnom poslu, uz snažan tim koji čine mladi i kreativni ljudi, napravilo značajan iskorak po pitanju brojnih rešenja i inovacija u poslovanju, koji su prepoznati kod nas, ali i u okviru osiguravajuće UNIQA grupacije.

Godišnja premija po glavi stanovnika u Srbiji je nešto manja od 110 evra

preduzetnika godine za tržište osiguranja istočne Evrope.

Na pitanje kakvo je stanje u industriji osiguranja, Bukumirić kaže da su kada se pogledaju gore navedeni podaci i kada se zna da je učešće onlajn kupovine manje od jedan odsto, da su klijenti navikli da osiguranje kupuju isključivo u poslovnici i da je godišnja premija po glavi stanovnika nešto

trendovima i navikama klijenata koje će sve više biti usmerene na kreiranje onlajn usluga i dalju digitalizaciju kompanija.

Govoreći o nagradi koju joj je uručena u Londonu, Bukumirić kaže da je ponosna što se našla u odabranom društvu najboljih u Evropi.

- Ipak, volim da istaknem da je tim najbitniji činilac pri izgradnji uspe-

šnog biznisa. Svakodnevno, zajedno se trudimo da klijent bude u fokusu svake naše odluke, da prestanim inovacijama kreiramo usluge i proizvode po meri modernog čoveka, kao i da neprekidno rastemo i širimo svoje poslovanje. Ipak, u izazovnom vremenu u kojem danas poslujemo, ali i takođe na tržištu osiguranja koje je samo po sebi veoma zahtevno, mogu sa sigurnošću da kažem da je najveći izazov održati kvalitet i reputaciju kakvu UNIQA osiguranje zahteva. Ova, kao i druge nagrade koje smo timski osvojili, dodatna su motivacija, ali i odgovornost za mene kao lidera.“, kaže Bukumirić.

Nagrada koju „European CEO“ dodeljuje već 10 godina, uručuje se najboljim direktorima iz različitih oblasti

Ski ili baj pas za privredu

Pored dobrodošlice, naša „obrnuta ekonomija“, na osnovu svog dvodecenijskog iskustva i trajanja, predlaže da Srpski Davos na Kopu, u svoju agendu, uvrsti najveće probleme i zahteve naše „hraniteljke“. Da je privreda ozbiljno bolesna, dovoljne su samo dve „cifre“. U poslednjih šest godina BDP je rastao prosečno oko jedan odsto (u okruženju tri odsto), dok ukupne investicije u BDP-u učestvuju sa 18 posto. Zato, pustimo privredu da priča.

Najpre je od oktobra 2012. godine opšta stopa PDV-a sa 18 povećana na 20 odsto, a manja sa osam na 10 posto od početka 2014. godine. Akcize, kao siguran, unapred osiguran prihod kroz maloprodajne cene su povećavane više puta, a uvedene su i na struju. (Naravno, prihod su više nego duplirani. Sa 100 u 2012. godini, dostigle su 235 milijardi dinara na kraju 2016. godine.) Stopa poreza na dobit je sa 10 povećana na 15 posto od 2013. godine. U decembru 2013, sa početkom primene od 2014. godine, izmenama zakona o porezu na dobit, ukinuto je pravo na korišćenje poreskog kredita po osnovu nabavki osnovnih sredstava. Što je bio veliki udar na privredu i njenu konkurentnost, posebno kad se zna da je prosečna starost naše opreme 27,5 godina, a u Evropskoj uniji 15,5 godina. Pa se „bori“ sa 12 godina starijom opremom, bez poreskog kredita.

Već se deceniju i po, privredi obećavaju niže stope poreza i doprinosa na zarade, kao najteži teret u poslovanju. Ali svi i dalje beže od dokazane filozofije „smanji stope, povećaj osnovicu“. Lako je Rumunima, njihove stope rasta BDP-a su oko četiri do pet odsto, pa mogu. Nama je ipak bolji „vrabac u ruci, nego golub na grani“. A privreda je izdržala i „gora vremena“. Bez smanjenja nameta na zarade, borba protiv „sive“ i „crne“ ekonomije, nema realnih šansi na uspeh.

Minimalna cena rada je povećana od početka 2018. godine za 10 posto. Sa 130 na 143 dinara po sati, odnosno mesečno sa 22.880 na 25.168 dinara. Ceo teret snose poslodavci, država ne participira, smanjujući namete na zarade. Da siromaštvo preteći „kuca na vrata“, pokazuje podatak da preko 30 posto zaposlenih prima manje od 25 hiljada.

Evro je, od prve polovine 2017. godine, do danas „oslabio“ sa skoro 124 na 118 dinara, ili

za skoro pet odsto. Posledice filozofije „jak dinar, slaba privreda“ su svuda vidljive. Na sve strane veliki trgovinski centri sa uvoznom robom, izvoznici promukli od „kukanja“.

Tridesetak republičkih i oko 700 lokalnih javnih preduzeća, kao i nekoliko „velikih sistema“ (poput RTB Bora) i dalje čekaju strategiju „šta dalje“. Umesto koje se sve rešava ad hoc, leks specijalistima. Javna rasprava je i dalje „misaona imenica“.

Povraćaji PDV-a stalno kasne. Pogotovo kad se poklope sa presecanjem bilansa „državne kase“ na kraju meseca. Šta to znači za izvoznike i „male“, najbolje oni sami znaju. Pogotovo što moraju da obračunaju i plate PDV na fakture ispostavljene državi, a država ne plaća ceo iznos fakture, sa sve PDV-om. (Veće 20 nego 100 + 20).

Da na kraju pomenemo i najveće društvene probleme, o kojima su potrošene tone papira. Korupcija, feudalna podela plena (biznisa i javnih preduzeća i institucija) na partije, poreklo imovine političara i državnih funkcionera kao mera „zloupotrebe službenog položaja“, centralizacija i „beogradizacija“.

Posle iznošenja problema i nedaća, da čujemo šta bi konkretno želeli i šta traže privrednici.

1. Da država ne izvrgava ruglu sopstvenu parolu „kupujemo domaće“. Postupajući sasvim suprotno. Ministarstvo unutrašnjih poslova kupuje preko 700 putničkih automobila strane marke, a domaća fabrika čiji je država suvlasnik (49 posto), ukida treću smenu i isplaćuje otpremnine tehnološkim viškovima. Ili da domaći putari, od uglednih firmi u zemlji i inostranstvu, ostaju bez posla i inženjera, pa ona preostala gradilišta vode penzioneri. Blokirani računici se podrazumevaju. Dok puteve grade stranci, sa sasluzivanjem svojih (partijskih) „putara“.
2. Da se kod subvencija za novozaposlene radnike, ako se uopšte daju, primenjuju principi egalitarnosti i transparentnosti. U budžetu se odredi suma, i istovremeno raspiše konkurs u kome se sve unapred zna, i koji traje dok ima para. Nije bitno ko je investitor i ko je „doveo“ investitore, ili su sami došli. Do 10 radnika toliko i toliko po radniku, do 50 malo više, i sve tako do preko hiljadu zaposlenih. Sve ide po unapred obelodanje-

nim pravilima i po redosledu primljenih zahteva. Sve su investicije „jednake“. Stranih i naših. Predsednikovih, premijerkinih, ministarskih i anonimnih. Jedino najsiromašnije opštine i gradovi, imaju pravo na određene privilegije i „preskakanje“ tabele.

3. Da Narodna banka, kroz politiku kursa, „navija“ za izvoznike, a ne uvoznike i trgovinske sitije, kao što to čini sada. Sama činjenica da „jak“ dinar, svoju „ničim izazvanu“ snagu, dominantno duguje većoj ponudi deviza stranih banaka i finansijskih organizacija za kupovinu državnih obveznica po višestruko većim kamatama nego u svojim državama, sve govori. Eksperti su se davno složili da je prema snazi privrede i dugoročnoj strategiji našeg ekonomskog razvoja, poželjan kurs evra od 150 dinara, a on ovih dana „sišao“ do 118.

4. Da se jednom, makar simbolično (do pet odsto), smanje stope poreza i doprinosa na zarade i počne primena davno obećane strategije „smanji stope, povećaj osnovicu“. Što bi bio pravi podsticaj za uspešniju borbu protiv sive ekonomije.

5. Da država plaća račune i vrši povraćaj PDV-a u rokovima koje je sama odredila. Manje je važno što sadašnjim kašnjenjima krši „svoj“ zakon (pošto je i inače neupotrebljiv, jer rokove plaćanja određuje snaga privrede, a ne „papir“, makar da je i zakon), a daleko više, što, umesto da pomogne (i plati ranije), država pokreće lanac nelikvidnosti i blokada računa.

6. Da država najpre završi započete i maksimalno poveća druge strateške investicije (autoputeve, pruge i sl.), i da se privredi povrati pravo na poreski kredit kod utvrđivanja poreza na dobit. Činjenica da kod nas investicije u BDP-u učestvuju sa 18%, dok u Evropi koja je već skoro sve „izgradila“ iznosi prosečno 25 posto, najveća je opomena. Dilema ne bi smelo biti, pogotovo sada kad se država „hvati“ suficitom.

7. Da se ne zaborave krediti. Banke i država imaju sličan odnos prema privredi. Što ovima prvim „kase“ sve punije, drugima sve praznije. Odavno je „minut do dvanaest“ za

istorijski trojni dogovor: banke, država i NBS i privreda. Niža referentna stopa, niže kamate, izbegavanje „devizne klauzule“, više para u Fondu za razvoj za start up kredite, dopunske garancije (menice) opština i gradova kao obezbeđenje za firme iz svojih sredina.

8. Da se za javna preduzeća konačno definiše, i vremenski oroči, strategija opstanka i razvoja. Najpre javni i unapred poznati kriterijumi za ocenu realnog stanja, selektiranje javnih preduzeća u različite grupe prema svojim bitnim svojstvima (broj zaposlenih, rentabilnost, nužna investiciona ulaganja, konkurencija itd.), i predlog modela budućeg statusa (restrukturiranje, prodaja, javno-privatno partnerstvo, dugoročni zakup, koncesija i sl.). Posle obavezne i obavezujuće javne rasprave, u kojoj javnost i struka treba da kažu šta imaju i znaju, slede zakoni i postupanje.

9. Što se o „borbi protiv korupcije i za donošenje zakona o poreklu imovine“, više priča i obećava, to su sve manji rezultati. Slično je i sa departizacijom i decentralizacijom i ravnomernijim regionalnim razvojem. Tako da su ovakvi zahtevi, već postali depasirani. Pošto od svih „borbi“, izgleda jedino uspeva „borba za vertikalnu“.

Dragan Vujadinović, ekonomski analitičar

Jedan od najvećih problema: RTB Bor